

EKOFEMİNİST BAKIŞ AÇISIYLA "EŞİT MASALLAR"A KARŞILAŞTIRMALI BİR YAKLAŞIM

A COMPARATIVE APPROACH TO "EŞİT MASALLAR" FROM ECOFEMINIST PERSPECTIVE

Dr.Öğr.Üyesi Engin BÖLÜKMEŞE

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Eskişehir/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-6482-7512

Minel DEMİREL

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-3415-3393

Cite As Bölükmeşe, E. & Demirel, M. (2021). "Ekofeminist Bakış Açısıyla "Eşit Masallar"A Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:6, Issue:23, pp:496-503

ÖZET

Her medeniyetin bünyesinde farklı kültürel üsluplara bürünen masallar, anlatıcısını bulduğu oranda çağdan çağa kendilerini yenilerler. Genel kabul görmek için, doğduğu toplumların ruhuna göre şekillenir ve çoğu zaman da onların değerler sistemini yansıtır. Toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel değerleri ve yaşayış biçimleri hakkında bilgiler verirler. Genel kabule göre şekillenen masalların bazıları da türcü ve cinsiyetçi imgeler içerebilirler.

Eşit Masallar, Sindirella, Rapunzel ve Kırmızı Başlıklı Kız adlı batı kaynaklı klasik masalların sırasıyla, Murat Gülsoy, Gamze Arslan ve Mevsim Yüce gibi yazarlarımız tarafından yeniden kaleme alındığı bir projedir. Bu proje ile yazarlar, masallardaki türcü ve cinsiyetçi imgeleri yıkmayı ve çağdaş toplum değerlerine göre yeni anlamlar kazandırmayı amaçlamışlar.

Çalışmada, söz konusu masallar, eko-feminist yöntem ile klasik versiyonlarıyla karşılaştırılarak incelenmeye çalışılacaktır. Çalışmada cinsiyetçi ve türcü imgeler ile örülmüş klasik masalların, çağcıl yazarlar tarafından yeniden yazılmasının eşitlikçi ve ekolojik olarak sürdürülebilir bir toplum için gerekliliğinin altını çizmek amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Masal, Eko-Feminizm, Cinsiyetçilik, Türcülük.

ABSTRACT

Tales, which take on different cultural styles within each civilization, renew themselves from age to time as they find their narrator. In order to be accepted by the society, they are shaped according to the spirit of the environment in which they were born and reflect the system of values. They give information about the economic, social and cultural values and lifestyles of the periods in which they are told. Some of the tales shaped according to the dominant understanding of the period they are told contain sexist and speciesist patterns.

Equal Tales, Cinderella, Rapunzel and Little Red Riding Hood, is a project in which our writers such as Murat Gülsoy, Gamze Arslan and Mevsim Yüce, respectively, of Western originated fairy tales were taken into consideration. The authors aimed to break down speciesist and sexist stereotypes in classic versions of fairy tales and produce new ones.

In the study, the aforementioned fairy tales will be tried to be analyzed by comparing them with their classical versions using the eco-feminist method. The aim of the study is to reveal the necessity for an egalitarian and ecologically sustainable society to write classical tales by contemporary writers, treated with sexist and speciesist patterns.

Keywords: Fairy Tales, Eco-Feminism, Sexism, Speciesism

1. GİRİŞ

Masallar, toplumların yaşayış şekilleri ve değerlerini yansıtmalarının yanı sıra kolektif bilincin şekillenmesi açısından da tarih boyunca önemli bir değere sahip olmuştur. Özellikle çocukluk döneminde ahlaki değerlerin oluşması ve hayal gücünün gelişimi için sıklıkla masallara başvurulduğu söylenebilir. Oysaki her masalın çocuğun gelişimini desteklediği söylenemez. Bazı masallar, içerisinde barındırdıkları türcü ve cinsiyetçi imgelerden dolayı çocuğun bilincinin modern dünyayla paralel şekillenmemesine sebebiyet verebilir. Dünyayı okuduğu/dinlediği masallardaki gibi algılayan çocuklar, gelecekte dünyalarını o masallardaki gibi inşa etmek isteyebilir. Bu sebepten dolayı çocukları erken yaşta doğru masallarla karşılaştırmak onların gelecek yaşamlarını şekillendirmek açısından oldukça önem arz etmektedir.

Yapılacak olan çalışmada, Eşit Masallar projesinde yer alan Sindirella, Rapunzel, Kırmızı Başlıklı Kız adlı masalların eko feminist yaklaşım ile incelenmek istenmesinin amacı, söz konusu masalların klasik versiyonlarındaki türcü ve cinsiyetçi imgelerin ne amaçla yıkıldığını ve nasıl yenilerinin üretildiğini ortaya koymaktır. Çünkü, gelecekte çocuklarımızın eşit toplumlarda yaşamasını istiyorsak, onları modern toplum değerlerine göre kaleme alınmış masallar ile buluşturarak hayal güçlerini beslemeliyiz. Onlara türcülüğü ve cinsiyetçiliği değil, doğadaki tüm varlıklara saygı duymayı ve sevmeyi öğütlemeliyiz. Çalışmada eko-feminist yöntemin kullanılmasının nedeni de Eşit Masallar projesindeki biz bilincini ortaya çıkarmaktır. Biz

bilincinden kastedilen, dünya üzerinde nefes alan tüm varlıklara karşı duyulan sevgi ve saygı ve sorumluluktur. Söz konusu masalların böyle bir bilinç ile kaleme alındığı düşünülmektedir. Bu bilincin eşit bir toplum yaratmak ne denli önemli olduğu yapılacak çalışma ile bir kez ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Çalışmaya, inceleme esnasında yararlanılacak yöntem olan eko-feminizm ile ilgili kısa bir bilgilendirme ile başlanacaktır. Daha sonra masalların klasik versiyonlarındaki cinsiyetçi ve türcü imgeler tespit edilmeye çalışılacaktır. Eşit Masallara Eko-feminist Bakış adlı bölümde ise Eşit Masallar projesindeki çağdaş masallar detaylıca analiz edilecektir. Bu bölümde, bir önceki bölümde saptanan cinsiyetçi ve türcü imgelerin çağdaş yazarlar tarafından modern toplum yaşayış şekillerine göre nasıl dönüştürüldükleri üzerinde durulacaktır. Son bölüm olan Klasik Masallar Yeniden Yazılmalı Mı? bir öneri niteliği taşımaktadır. Çağdaş yazarlar tarafından yeniden yazılan klasik masalların nasıl olması gerektiğine dair eleştiri yapılacaktır.

2. EKOFEMİNİZM NEDİR?

Ekofeminizm, ataerkil düzende kadın ve doğanın tahakküm altına alınmasıyla ilişkili politik, sosyal ve kültürel bir harekettir. Kavram ilk defa Françoise d'Eaubonne tarafından 1974'te yayımlanan "La Féminisme ou la Mort" (Feminizm veya Ölüm) isimli kitapta kullanılmıştır. "Feminizm ve ekolojik yaklaşımı birlikte ele alan D'Eaubonne, ataerkil düzenin kadın ve doğa üzerinde kurduğu baskının ortaklığına dikkat çeker. Kadının ve doğanın özgürlüğünün birlikte olacağına öne sürer." (bkz. Tong, 2006, s.432) 1970'li yıllarda filizlenen ekofeminist yaklaşımın yaygınlaşması 1990'lı yılları bulur.

Eko-feministler ataerkilliğe, gezegenin yaşamaya devam etmesi, kadınların güçlenmesi ve eşit bir toplum adına karşı çıktığını savunur. "Ekofeminizmle ataerkil dil, din ve kültüre karşı, tanrıça temelli ruhsallıkları yeniden yaratma, yeni ritüeller icat etme veya yeni dilsel stiller keşfetme amaçlanır." (Carlassare, 1999, s.95) Bu aslında, doğayı ve kadını erk sahibi olarak göremeyen ataerkil istemin yaratmış olduğu normları altüst etme girişimidir. Irene Diamond ve Gloria Feman Orenstein derledikleri *Reweaving the World: The Emergence of Ecofeminism* (Dünyayı Yeniden Örmek: Eko-feminizmin Doğuşu) adlı kitapta da ekofeminist hareketin, insan merkezli önyargıları yıkarak ekolojideki tüm türlerin sürdürülebilirliğini sağlayacak biyolojik ve kültürel çeşitliliğe değer veren ve bunları destekleyen bir hareket olduğundan bahsedilir. (bkz. Diamond ve Orenstein, 1990, s.11). Eko-feminist yaklaşım ile amaçlanan doğa ve kadın üzerindeki ataerkil tahakkümü ortadan kaldırmak ve doğadaki tüm canlılarla birlikte bir biz bilinci inşa etmektir. Biz bilincinin oluşturulmaya çalışılmasının nedeni yaşayan her varlığın birbirinin üzerinde herhangi bir otorite kurmaya gerek duymadan tüm varlıklarla entegre bir şekilde var olabilmesini sağlamaktır.

Eko-feminizm, her ne kadar doğayı ve kadını sömüren, ötekileştiren ataerkil düzene karşı güçlü bir adım atmış olsa da kusursuz değildir. Biz bilincini oluşturmaya bu denli odaklanmış bir yaklaşımın norm dışı erkeklik hallerinden bahsetmiyor olması zaman zaman eleştirilmesine neden olmuştur. "Kadın biyolojisi üzerinden gerçekleştirdiği genellemeler, yaklaşıma getirilen eleştirilerden ilkidir. Kadın bedenindeki her biyolojik sürecin aynı şekilde gerçekleştiğini öne sürerek kadınlığı tekipleştirir. İkincisi ise sadece kadın bedeni üzerinden doğa ile kurmaya çalıştığı bağıdır. Oysa iktidar, norm dışı tüm erkeklik ve kadınlık halleri üzerinden kendini gerçekleştirme yönelimindedir." (bkz. Hamzaçebi, 2019, s.222) Alıntından da anlaşıldığı üzere eko feminist yaklaşım sadece norm dışı erkeklikten söz etmemesinden değil, kadın bedene karşı olan bakış açısı açısından da eleştirilmektedir. Fakat her ne kadar söz konusu konular bağlamında eleştiriliyor olursa olsun, yaklaşımın ataerkil düzenin tahakkümüne karşı güçlü bir başkaldırı olduğu gerçeğinin yadsınmaması gerektiği düşünülmektedir.

Yukarıda kısaca bahsedilen bilgilerin ışığında çalışma için eko feminist yaklaşımın uygun olduğu düşünülmektedir. İlerleyen bölümlerde incelenecek olan Murat Gülsoy, Gamze Arslan ve Mevsim Yenice tarafından yeniden kaleme alınan sırasıyla *Sindirella'nın Bilmecesi*, *Rapunzel ve Kırmızı Başlıklı Kız* adlı eşit masallar, eko-feminist yaklaşımın dönüştürmek istedikleri cinsiyetçi imgeleri, insanın doğa ve diğer varlıklarla kurduğu hiyerarşik ilişkiyi yapı söküme uğrattırır. Masalların klasik versiyonlarındaki imgelere kolektif bilinçaltı tarafından yüklenen anlamları yıkarak daha sürdürülebilir ve eşit bir toplum için onları yeniden üretirler. Tüm bu sebeplerden dolayı da eko-feminist görüş ile ortaklaşırlar.

3. KLASİK MASALLARDA CİNSİYETÇİLİK VE TÜRCÜLÜK

Klasik masallardaki cinsiyetçi ve türcü imgeleri incelemeye geçmeden önce şunu belirtmekte fayda var. Bugüne kadar çağdan çağa aktarılmış her klasik masalda söz konusu imgelerle karşılaşılmaz. Aralarında cinsiyetçilik ve türcülükten nasibini almadan günümüze kadar ulaşan masallar da mevcuttur. Bu bölümde

ağırlıklı olarak değinilecek olan masallar, çalışmanın da konusu olan Grimm Kardeşler tarafından derlenen Sindirella, Rapunzel ve Charles Perrault tarafından yazılan Kırmızı Başlıklı Kız'dır.

Masallar, yüzyıllardır aynı gökyüzü altında yaşayan farklı coğrafyalardaki insanların yaşam şekillerine göre gelişen bir ağaçtır. İnsanların umudu ve özgürlüğüdür. Toplumlar bir sonraki nesillere aktarmak istedikleri öğüt, bilgi tavsiye vb. unsurları masal aracılığıyla bu aktarırlar. Bundan dolayı, masal ağacının toprağına ne ekildiği önem arz eder. Mustafa Ruhi Şirin, Masal Atlası kitabının Masalların Rönesansı adlı bölümünde Batının masalların işlevini değiştirdiğinden bahseder. Şirin, "pozitivist felsefenin Batıda yaygınlaşmasıyla birlikte masallardan olağanüstü varlıkların ayıklandığını ve dönemin ekonomik, kültürel ve sosyal atmosferi de masalların hamuruna katıldığını öne sürer." (bkz, Şirin, 2019, 27) Eleştirel bir göz ile bakıldığında, her medeniyetin bünyesinde farklı biçimlere bürünen masalların zaman içerisinde dönem ideolojilerine göre şekillenmiş kolektif bir bilinç yaratma amacıyla anlatıldığı/yazıldığı çıkarımında bulunulabilir. Melek Özlem Sezer de Masallar ve Toplumsal Cinsiyet adlı kitabında masalların alt yapısı çözüldüğünde, kurduğu gerçekliğin ve kurnazca alt bene işlediği iletilerin düşünmeye, sorgulamaya yol açan motivasyonları yok ettiğine değinir ve şunları ekler: "Bilinçaltı simgelerini ve genetik hafızayı kullanarak görünür hikayenin altına bambaşka bir anlatı, iktidara hizmet eden ideolojik bir ileti düzeni kurar. İktidarı sorgulayan masallar yerine, yayılmayı teşvik edenler de bu türden masallardır." (Sezer, 2012, s.9)

Dönemin iktidarlardan düşünce özgürlükleri elinden alınan insanlar, toplum eleştirisi ve bireysel arzu ve korkularını ifade etme konusunda temkinli davranmış, hayvanları kişileştirmeyi akıl etmişlerdir. İktidara veya kendilerine özgürce ifade edemedikleri korku ve arzularını, hayvanları konuşurarak, insanmış gibi düşündürerek ve hissettirerek aktarma yoluna gitmişlerdir. "Köle Ezop'un efendisini yerden yere vurduğu halde hayatta kalabilmesini mümkün kılan, La Fontaine'i dünya çapında üne kavuşturan bu dolaylı anlatımın gücüdür. "(bkz. Age, s.11) Burada şunu belirtmekte de fayda var: Her hayvan masalında hayvanlara yüklenmiş olumsuz özellikler bulunmaz. Özellikle Hint, Fars ve Anadolu hayvan masallarına bakıldığında hayvandan insana bakış ile de karşılaşmak mümkündür. "Anadolu Halk masallarında sıkça yer alan at, kahraman için hayatını kolaylaştıran bir araç olmasından ziyade ona yarenlik yapar. Kahramanın at ile kurulan bağ öyle kuvvetlidir ki öldükten sonra bile bu bağın devam edeceğine inanılır." (bkz. Sakaoğlu, 2019, s.138) Hayal gücünü besleyen masalların hem eğitici hem de dikkat çekici olması için cin, peri gibi olağanüstü varlıklardan veya hayvanların kişileştirilmesinden yararlanılması olağandır. Fakat burada eleştiri getirilen nokta, insanın hayvanı görme, onunla ilişkilendirme biçimidir. Günümüzde tilkinin kurnaz, karganın nankör, kurdun açgözlü olduğunu bizlere düşündürülen şey, bizim kolektif bilinçle şekillenen imgelem dünyamızdır. İnsanlar, genellikle iktidara ve kendilerine söylemeye cesaret edemediği, erdemli hayatlarına yakıştıramadığı ve yüzleşmekten kaçındığı karanlık taraflarını hayvanlar üzerinden ifade etmeye meyletmiştir. İnsan merkezli bakış, ekolojideki diğer varlıkların merkezine kendini koymuş, diğer varlıkların yaşam alanlarına zarar vermeyi ve yaşayış biçimlerine müdahale etmeyi umursamamıştır. Çünkü merkezde insan vardır ve diğer varlıklar ötekidir. Ötekini, 'bene' hizmet eden, onun hayatını kolaylaştıran veya Ezop'ta olduğu gibi hayatlarını kurtaran bir araç olarak görme hali toplumdaki düzen kurucular tarafından normalleştirilmiştir.

Perrault tarafından yazılan Kırmızı Başlıklı Kız masalındaki kurt, insandan hayvana bakışa eleştirel açıdan yaklaşmak için incelenebilecek makul bir örnektir. Kurda masalda yüklenen tek bir olumlu özellik yoktur. Kurt açgözlüdür, art niyetlidir, yalancıdır. Ormanda karşılaştığı küçük bir kıza yemeyi düşünecek kadar da acımasızdır. Hatta Grimm Kardeşler'in Kırmızı Başlıklı Kız masalını derledikleri ilk versiyonlarında kurt kıza ormanda tecavüz eder. Tüm bu olumsuzluklar erdemli insana yakıştıramadığından, orman gibi tehlikelerle dolu bir yerde yaşayan art niyetli kurdun üzerinden aktarılmıştır. Ormanlar ise masallarda genellikle tekinsiz mekanlar olarak görülür. Ormana giden masal kahramanın başına genelde kötü bir olay gelir. Vahşi bir hayvanla veya olağanüstü bir varlıkla karşılaşır ve onunla savaşmak zorunda kalır. Ormana giden çocuklar kaybolurlar. Hansel ve Gretel masalında da ormana bırakılan çocuklar cadı tarafından kaçırlır. Böylece, insan eli değmemiş doğanın, ormanların, tehlikeli ve korkulması gereken mekanlar olduğu bilinçaltına işlenir.

Masallarda yer alan cinsiyetçi imgeler de benzer amaçlara hizmet ederler. Masallarda kadınların nihai amacı evliliğdir. Güzel, sabırlı, hamarat, masum ve itaatkâr olmaları onları amaçlarına kısa sürede ulaştırır. Her ne kadar üvey annesi ve kardeşleri ona kötü davranırsa da Sindirella öfkelenmez, hep iyi kalplidir. Onlara sabırla itaat eder. Masalın sonunda da itaatkâr Sindirella prensle layık görülür. Rapunzel ise prens için bir ödül olarak sunulur. Prens çeşitli sınamalardan geçerek Rapunzel'i hak eder.

Masallar aracılığıyla bağımlı kadın tipi kutsanır. Kadınlar için en konforlu alanın içerisi olduğu aşılır. Dış dünya erk sahibi kişilere aittir. "Kadın, dış dünyanın yükünü omuzlayan erkeğin eve geldiğinde hak ettiği

hizmeti sunmak için biçimlenir.” (Sezer, 2019, s.52) Bu sebeple de kadın anneliği ile kutsanır. Hamaratlıkları ve evine olan düşkünlükleri ile toplum tarafından yüceltilirler. Satır Arası Toplumsal Cinsiyet adlı kitapta toplumsal, siyasi ve kültürel söylemlerimizin ‘insan’ kavramıyla oynadığından, cinsiyetlere roller yüklediğinden, sınırlar çizdiğinden ve eşitsiz bir ortamın doğmasına sebebiyet verdiğinden bahsedilir. Yazar Bölükmeşe ve Gündüz, “kültürel normlar çerçevesinde geliştirilmiş bakış açısı, cinsiyetleri tanımladığını sanır; fakat gerçekte sakat bırakır. Yüklenen tanımlar ve belirlenen roller ‘eksik’ bırakmak üzeredir. Toplumsal kodlarla belirlenen cinsiyet tanımları, doğal bir cinsiyet olmanın ötesinde, bir kurgudur” der. (Bölükmeşe ve Gündüz, 2020, s.8-9) Kültürel normlar ile şekillenmiş cinsiyet rollerimiz, bilinçaltımıza o denli yerleşmiştir ki günümüzde modern ve eğitilmiş kadınlar derinlerde bir yerde hala kocasının sırf erkek olduğu için ondan üstün olması gerektiğine inanır. “Kadınlara yüzyıllardır aşılana bağımlı olma hali çağdaş toplum düzeninde dönüşmeye başladığında ortaya çıkan modern kadının bağımsızlık korkusu Dowling’in Sindirelle Kompleksi: Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu adlı kitabında detaylıca tartışılır.” (bkz. Dowling, 1999, s.7)

Masallarda erk sahibi olan kadınlar genelde güçlerini kötü olmaktan alırlar. Üvey anneler, kötü huylu prensesler, cadılar, bu kadınlardandır. Kötü huylu cadılar Rapunzel masalında olduğu gibi güzeller güzeli prensesi bir kuleye hapsedebilir. Prense birlikte olmasını engellemek için onu ulaşılması güç yerlere gönderebilir. Bunlar, prensteki kahraman olma, saf ve masum prensesi düştüğü zor durumdan kurtarma arzusunu tetikler. Mağdur olanı kurtaran prens ise masalın sonunda evlilik ve daha fazla servet ile ödüllendirilir. Kadın, erk sahibi ise kötücüdür fakat prens onu hile veya fiziksel gücü ile alt edebilir mesajı dolaylı yoldan masalın sonunda okuyucuya/ dinleyiciye aktarılır.

4. EŞİT MASALLAR’A EKOFEMİNİST BAKIŞ

Eşit Masallar, Sindirella, Rapunzel ve Kırmızı Başlıklı Kız adlı Batı kaynaklı klasik masalların sırasıyla, Murat Gülsoy, Gamze Arslan ve Mevsim Yüce gibi yazarlarımızın yeniden kale aldığı bir projedir. Yazarlar, masalların klasik versiyonlarındaki türcü ve cinsiyetçi imgeleri yıkmayı ve yenilerini üretmeyi amaçlamışlar. Eşitlik kavramını çocuk yaştan itibaren geliştirmeyi hedefleyen bu proje, toplum bilincinin değişmesine katkı sağlamayı ve anne ve babalara farkındalık aşılamayı da amaçlamaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde, bir önceki bölümünde tespit edilen Sindirella, Rapunzel ve Kırmızı Başlıklı Kız masallarındaki türcü ve cinsiyetçi imgelerin yeni versiyonlarında uğradıkları dönüşümler, eko-feminist yaklaşımla ele alınacaktır.

İlk olarak Mevsim Yüce tarafından kaleme alınan bir Charles Perrault masalı olan Kırmızı Başlıklı Kız adlı masala bakalım, klasik versiyonunun aksine bu masalda Kırmızı Başlıklı Kız, anneannesine götürüleceği kurabiyeleri babasıyla hazırlar. Böylelikle ebeveynlerin aile içerisindeki rolü değiştirilir. Kurabiyeleri götürmek için yola koyulan kız, ormanın içerisinde geçerken çocuk çılgınlığı duyar ve birilerinin yardıma ihtiyacı olduğunu düşünerek hızla o yöne doğru koşmaya başlar. Oyun oynayan beş kız çocuğunu gördüğünde anlar ki, aslında duyduğu sesler onların oyun sesleridir. Böylece çocuğa, ormanların her zaman tehlikelerle dolu tekensiz yerler olmadığını, çocukların ormanda başlarına kötü bir olay gelmeden de oynayabileceği sezdirilir. Çocuklarla oyun oynamaya dalan Kırmızı Başlıklı Kız kurabiyelerle dolu sepetini kurdun kokladığını fark eder. Kurt kurabiyelerden alabilir miyim? diye kıza sorar. Kız, “Babamla yaptığımız kurabiyeler bunlar. Hepsini orman yolunun sonunda oturan anneanneme götürüleceğime söz verdim.” (Yenice, 2020, s.5) der. Kızlarla oyuna dalıp saatin geç olduğunu farkına varan Kırmızı Başlıklı Kız’a, oyun arkadaşları anneannesinin evini bulma konusunda yardımcı olurlar. Kızlar, “Biz seni götürüelim, buradaki tüm yolları biliyoruz.” (Yenice, 2020, s.6). Görüldüğü üzere masaldaki kızlar mağdur, yardım bekleyen değil, cesur ve akıllıdırlar. Kırmızı Başlıklı Kız, anneannesinin evine varır varmaz, yataкта yatanın kurt olduğunu anlar ve hemen bir plan yapar. Onu şaşırtmak için klasik versiyonda olduğu gibi” Senin kolların neden bu kadar uzun anneanne?”, “Peki gözlerin neden bu kadar kocaman? “Dişlerin neden bu kadar sivri peki anneanne?” sorularını sorar. Kurt, “kurabiyeleri yiyebilmek için” der ve kurabiye sepetine doğru yataktan fırlar. (Yenice, 2020, s. 8) Kız, imdat diye bağırmağa başlar ve henüz evden uzaklaşmamış arkadaşları onun çılgınlıklarını duyar. Kızlar hep beraber kurda cevabını bilmediği soruları arka arkaya sormaya başlar. Soruları sorarken de sürekli ona dokunarak dikkatini dağıtırlar. Kendi etrafında dönüp durmaktan yorulan kurt, anneannesinin kilerde olduğunu, ona zarar vermediğini söyler. “Tek istediğim kurabiyelerdi. Günlerdir açım. Anneannene bir şey yapmadım, aşağıda kilerde oturuyor. Sen ormanda sepeti buraya getireceğini söyleyince senden önce gelip onun kılığına girdim. Kurabiyeleri yemek için böyle bir oyun oynadım.” (Yenice, 2020, s.10) diye itirafta bulunur. Kırmızı başlıklı kız da “Keşke ormanda karşılaştığımızda aç olduğunu söyleseydin. Seninle kurabiyelerimi elbette paylaşırdım. Onları açgözlülükten istiyorsun sanmıştım.” (Yenice, 2020, s.9) der ve sepeti alıp içindeki kurabiyeleri herkese dağıtır. Klasik

versiyondaki kurdun aksine Yenice'nin yeniden kaleme aldığı masalda kurt, dürüştür. Kırmızı Başlıklı Kıza ve anneannesine zarar verecek kadar acımasız değildir. Karnı aç olduğu için kurabiyelerin peşindedir, önce onları yemek için izin ister. Kız vermediğinde ise bir hileye başvurur.

Görüldüğü üzere, klasik masalda kurda yüklenen olumsuz özellikler, bu versiyonda yıkılmaya ve giderilmeye çalışılmıştır. Kurtarılmak için yardım bekleyen mağdur kızın yerini karar alabilen, akıllı ve cesur kız almıştır. Kıza avcı değil, ormanda beraber oynadıkları diğer kız çocukları yardım eder. Bu kızlar da klasik masallarının aksine erk sahibidir ve akıllarıyla ön plandadır. Hatta kızlar öyle zekidirler ki aç kurdu sorduğu sorularla alt etmeyi başarırlar. Orman tehlikelerle dolu, tekinsiz bir yer olarak değil, çocukların içerisinde neşeyle oynayabilecekleri bir mekân olarak masalda yerini alır.

Grimm Kardeşler tarafından derlenen Sindirella masalı, Murat Gülsoy tarafından Sindirella'nın Bilmecesi adıyla Eşit Masallar projesinde yeniden kaleme alınan ikinci masaldır. Klasik versiyonunun aksine Sindirella masalda mağdur konumunda değildir. Kardeşlerine ve üvey annesine hizmet etmez. Güzelliği ve itaatkarlığı ile de yüceltilmez. Tavan arasında annesinden kalma kitapları okur, farelerle ve kuşlarla arkadaşlık yapar. Abi ve ablasının aldığı pahalı giysilerde hiç gözü yoktur. Balo, prensle evlenmek için değil ülkeyi yönetmeye yardımcı olacak veziri bulmak için düzenlenir. Böylelikle, klasik masalardaki nihai amaç olan evlilik bu masalda yıkılmış olur. Sindirella'nın akıllı olduğunu bilen kıskanç kardeşleri baloya gelmemesi için onu tavan arasındaki odasına kilitler. Fakat Sindirella bunu pek önemsemez. Baloya gitmek için hırslanmaz, odasında kitapları ve fareleriyle mutlu olduğunu söyler. Onu baloya götürecek motivasyon ise odasında aniden bir ışık ile beliren yaşlı bir kadının ona söyledikleri olur. "Ama sevgili kızım, sen akıllısın, bilgelisin. Ya sadece kendini düşünen bencil ve akılsız birini seçerlerse bu ülkenin hali ne olur? Bu güzel ülkenin ormanları çöl olur, dereleri kurur, herkes aç kalır." (Gülsoy, 2020, s.6) Baloya gittiğinde Sindirella, ülkeyi yöneten prens ve prensesin sorduğu tüm soruları kolayca yanıtlar. Kendisi de onlara bir bilmece sormak ister. "Sabah dört ayaklı, öğlen iki ayaklı, akşam üç ayaklı olan canlı nedir?" (Gülsoy, 2020, s. 7) diye sorar fakat saat on ikiyi vurduğunu görünce cevabını vermeden hemen balodan ayrılmak zorunda kalır. Cevabı merak eden prens ve prenses Sindirella'yı aramaya başlarlar. Bulduklarında ise ona beraber çalışmayı teklif ederler. Masalın sonu alışılmışın dışında açık uçludur. Sindirella'nın kararının ne olduğu belli değildir. "Ne dersiniz, Sindirella bu teklifi kabul etmiş mi acaba? (Gülsoy, 2020, s. 11) cümlesiyle masal sonlanır.

Sindirella'nın Bilmecesi adlı masalda kadınlar güzellikleriyle değil akıllarıyla ön plana çıkarılır. Akıllı kızların, ülkelerinin yönetiminde söz sahibi olabileceği, ülkelerini, topraklarını verimsizleştiren, göllerini kurutan, ekolojiye zarar veren iktidarlara bırakmayacakları mesajı masalda açıkça verilir. Ayrıca klasik masalda güzelliği teşhir için kullanılan cam ayakkabılar, yerini zekayı ön plana çıkaran bilmeceye bırakır. Akıllı sayesinde kızın kimliğinin ortaya çıkartılması sağlanır. Masalın mutlu sonla bitmemesi, açık uçlu bırakılması ise masal türünün yapısına getirilen yeni bir yaklaşım olarak düşünülebilir.

Eşit Masallar projesinde yer alan son masal Gamze Arslan tarafından yazılan Rapunzel'dir. Masalda açık bir şekilde kadın-doğa ilişkisi üzerinde durulur. Cadıtohumu ve kızları Rapunzel, Erbse, Sellerie, Okra ve Minze ülkedeki tüm tohumları toplayıp kendine yemyeşil bir bahçe yapan, halkını aç, topraklarını kurak bırakan krala yani ataerkil sisteme karşı direnirler. Yaşadıkları kulenin bahçesini gizlice ekip biçer, daha sonra da sopalarına atlayıp tohumları dünyanın dört bir yanına dağıtırlar. Kadınlar ürettikçe doğa yeşerir, güzelleşir. Ataerkil düzenin doğa ve kadın üzerindeki tahakkümüne meydan okuyan masalda, klasik masaldaki versiyonunda yer alan cadı ve kule simgelerinin anlamlarının yıkılıp yeniden üretildiği görülür. Cadıtohumu, toprağı ekip biçmeyi ülkenin geleceği olan kızlarına öğretir, dünyayı yeniden yeşertmek için canla başla çalışan bir toprak cadısıdır. Grimm Kardeşlerin derlediği klasik versiyonunda Rapunzel'in bekâretinin koruması için hapsedildiği kule ise kardeşleriyle beraber yaşadıkları, gizlice bahçesini ekip biçtikleri bir mekan olarak kurgulanır. Rapunzel, Cadıtohumu çok yaşlandığı ve kulenin merdivenlerini çıkamadığı için saçlarını uzatır. Bir gün kulenin yakınlarından geçen kralın oğlu, Rapunzel'in şarkı söylediğini işitir ve saçlarına tutunarak kuleye tırmanır. İzinsiz girdiği için Rapunzel, kralın oğluna kızar. Bunun üzerine kralın oğlu şunları söyler: "Tanımadın mı beni? Prensimsen ben, kralın oğlu. Baksana kıyafetlerime." (Arslan, 2020, s.10) Burada statüsünden ve dış görünüşünden dolayı ayrıcalıklı olduğunu düşünen oğlana Rapunzel'in verdiği cevap ise yakışıklı prens ile evlenme hayalleri kuran masum, mağdur, kulede kurtarılmayı bekleyen prensesinkinden farklıdır: "Kralın oğlu da olsan izinsiz kimsenin evine giremezsin" (s.10) Çünkü Arslan'ın Rapunzel'i bağımsızdır. Hayata dair kendi sorumluluğu alabilir. Kişilerin statüsü ve dış görünüşleri onun hayattaki duruşunu ve düşüncelerini etkilemez. İlgili masalda kadınlar ve doğa arasında kurulan bağ, ataerkil kültürdeki tahakkümün karşısında durur. Arslan, eko feminist bir bakış açısıyla yeniden kaleme aldığı masalda güçlü kadınlarla örülü ana tanrıça kültü temelli yeni bir anlatı ortaya koyar. Erk sahibi kadınların her zaman kötü olmayacağını, güzel kadınların aynı zamanda zeki de olabileceğini ve doğa ve kadınlarının

yaratıcı gücünün dünyayı değiştirebileceği sezdirir. Bu masalda Rapunzel'in tek beklentisi ve onu bekleyen nihai son evlilik değildir. Arslan'ın Rapunzel'i modern toplumdaki pek çok kadın gibi kendi sesini duyabilmiş ve kendini topluma yıkıcı değil yaratıcı gücü ile kabul ettirebilmiştir. Şüphesiz, dünyamızı geliştirip güzelleştirmede sorumluluk bizlerde olduğu kadar aynı zamanda geleceğimiz olan çocuklarımızın da, öyleyse onlara anlattığımız masallar ne kadar modern toplum değerlerine hizmet ederse, o kadar bilinçlerinin doğru şekillenmelerini sağlayabiliriz. Bu sebepten dolayı, klasik masalların barındırdıkları cinsiyetçi ve türcü imgelerin yıkılıp yeniden üretilmesi gereklidir. Fakat, bu hususta da dikkat edilmesi gerekli olan konuların var olduğu düşünülmektedir. İlerleyen bölümde ilgi konular detaylıca tartışılacaktır.

5. KLASİK MASALLAR YENİDEN YAZILMALI MI?

Klasik masalların çağdaş yazarlar tarafından yeniden yazılması geçmişten günümüzde sıkça tartışılan bir konudur. Batıda pozitivist felsefenin yayılmaya başlaması ile klasik masala yönelen eleştiri okları, onun akıl ve mantık dışı olduğu ve Aydınlanma Döneminin ideolojisine uymadığı yönündedir. Pozitivist düşünce insanı değiştirmiştir. Masallar da bunun gerisinde bırakılmamalıdır. Hal böyle olunca da masalın işlevi değiştirilir ve dönemin hâkim ideolojisine göre şekillenmeler başlar. Fakat yine de masallara dair Aydınlanmadan beri süre gelen farklı farklı bakış açıları mevcuttur. “Birileri masalları çalışma düzeni ve dürüstlikle ilgili feodal ve ataerkil kuralları yeniden ortaya koyan dikteler olarak görürken, diğerleri de iyimserlikleriyle çocuklar üzerinde kurtarıcı etkiye sahip olduğunu düşünür.” (akt. Şirin,2019, s.90) İlerleyen dönemlerde teknolojinin de hayatımızda yer edinmesiyle birlikte klasik masala olan ilgi azalmış, masal geleneğinin devamlılığını sağlamak isteyenler masalları dijitalleştirilmişlerdir. Böylelikle satır aralarında gizlenen ideolojik kodlar, çizgi filmler sayesinde sembolleştirilmiştir.

James Finn Garner, “ Siz Hala Ananızın Masallarını Mu Okuyorsunuz?” kitabında yazıldıkları çağın amaçlarına hizmet ettiğinden masalları yeni baştan, modern çağımızı yansıtacak şekilde gözden geçirmemiz gerektiğinden bahseder. (Garner, 1990, s.17) Yeniden yazdığı “karşı masallar” ile büyük tepki toplar. Şirin de bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirir: “ Garner, klasik masalların tema, konu, biçim ve biçemlerini tersyüz ederek masalları yenilemiş mi oldu? Hayır! masalların ruhunu veren asıl işlevlerini yok ederek, iskeletleri üzerine yeni kurmaca masallar yapıştırmaya çalışmıştır. Yaptığı yenileme değil, kopyalamadır.” (Şirin, 2019, s.110) Garner'in karşı masalları Şirin'in de belirttiği üzere masalların asıl işlevini yok eder ve onları yeni kurmacasına alet eder. Amacı, belirttiği üzere masalları çağdaş toplum değerlerine göre yeniden yazmak değil, kopyaladığı masal kurgusunu altüst ederek kendi kurmacasını oluşturmaktır.

Peki çağdaş yazarlar klasik masalları yeniden yazarken neye dikkat etmelidir? Halk masallarından çağdaş yazarlar olumlu biçimde yararlanmak için nasıl bir yöntem izlemelidir? Onun da cevabını Pertev Naili Boratav şöyle verir: “Masalları yalnız bir hareket noktası, bir atlama tahtası olarak alıp, onun geleneklerine, üslup, dil, konu bağlarına esir kalmadan, onu taklit etmeden, tam bir özgürlükle ve masalı duyguda da düşüncede de aşarak çağımıza getirerek yepyeni yapıtlar yolunu çağdaş yazarların halk masallarından en olumlu yararlanma yöntemi olarak sayarım.” (Boratav, 1969, s.420) Bugün çağdaş yazarlarımızdan Türk Masallarını Boratav'ın işaret ettiği yöntemle yeniden yazanlar mevcuttur. Ali Berat Alptekin, Eflatun Cem Güney bunlardan bazılarıdır. Batı kaynaklı masalların ise cinsiyetçi ve türcü imgelerden arındırılarak yeniden yazılması Eşit Masallar projesi dahilinde Murat Gülsoy, Gamze Arslan ve Mevsim Yenice gibi çağdaş yazarlarımız tarafından hayata geçirilmiştir.

Klasik masalların, hele ki içerisinde modern dünyamıza hizmet etmeyen cinsiyetçi ve türcü yaklaşımlar barındıranların, yeniden yazılmasının son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü Serhat Ulağlı'nın da İmgebilim “Ötekinin” Bilimine Giriş adlı kitabında aktardığı gibi “toplumlardaki imge ve stereotipler o toplumun gelişim ve değişimini göre evrim geçirirler.” (Ulağlı, 2006, s.15) İnsanlık var olduğu sürece değer dünyası da değiştirip geliştirmeye devam edecektir. Dünyayı anlamlandırmak, aramızdaki mesafeleri kısaltmak, kültürümüzü, yaşayış biçimimizi aktarmak için anlatılagelen söylencelerimiz de bu değişimden nasibini alacaktır. Masallar anlatılmaya başladıklarından beri anlatıcı bulunduğu oranda kendini yenilemeyi başarmıştır. Bundan sonraki dönemde de yenilenecek çağdan çağa aktarılmaya devam edecektir. Burada önemli olan, insanın hayal ağacı olan masalların toprağına ne ekmek istediğimizdir. Eşit Masallar projesi bu ağaca kadın- erkek, insan-doğa bağlamında eşitlikçi, ekolojik olarak sürdürülebilir bir yaşam ekmeği başardığını ifade edebiliriz.

6. SONUÇ

Çalışmada Eşit Masallar projesi kapsamında yeniden yazılan Sindirella, Rapunzel ve Kırmızı Başlıklı Kız adlı masallar eko-feminist yöntem ile adı geçen masalların klasik versiyonlarıyla karşılaştırılarak

incelenmiştir. Klasik versiyonlarında saptanan ve yeni versiyonunda anlamı yıkılıp yeniden üretilen cinsiyetçi ve türücü imgeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Mevsim Yenice tarafından yeniden yazılan Kırmızı Başlıklı Kız masalında kurt “günah keçisi” olma halinden kurtarılmış, klasik versiyonun aksine tamamen olumsuz kişilik özellikleriyle kurgulanmamıştır. Orman, masalda çocukların içerisinde neşe ile oynadığı bir mekân olarak tasvir edilmiş, korkunç, tehlikelerle dolu ve başına kötü bir şey gelmesi muhtemel bir mekân olmaktan azat edilmiştir. Kırmızı Başlıklı Kız ise klasik versiyondaki gibi saf, mağdur değildir. Kurtarılmayı beklemez. Akıllı ve cesurdur. Sorgular ve karar alabilir. Bir avcının onu ve anneannesini kurtarmasını beklemeden, ormanda karşılaştığı diğer kız arkadaşlarıyla aklını kullanarak kurdu alt etmeyi başarır. Babasıyla hazırladıkları kurabiyeleri herkese dağıtacak kadar da paylaşımcıdır.

Murat Gülsoy’un yeniden kaleme aldığı Sindirella’nın Bilmecesi masalında ise Sindirella üvey anne ve kardeşleri tarafından işkence görmez, hizmetçi değildir. İtaatkâr olması beklenmez. Güzelliğine dair bir bilgi yoktur. Akıllıdır ve zamanını tavan arasındaki odasında annesinden kalma kitapları okuyarak farelerle ve kuşlarla arkadaşlık ederek geçirmekten hoşlanır. Masalda balo, ülkeyi yönetmeye yardımcı olacak veziri bulmak için düzenlenir. Masal boyunca evliliğe dair bir gönderme bulunmaz. Sindirella’nın meşhur cam ayakkabısının yerini ise onun dışında kimsenin bilemediği bilmece alır. Gülsoy, masalın sonunu açık bırakarak da klasik masalların mutlu sonlarına yeni bir yorum getirir.

Gamze Arslan’ın Sindirella’sı ise kadın-doğa iş birliğini ele alır. Klasik versiyondaki cadı ve kule sembollerini yıkararak, eko-feminist yeni bir kurgu yaratır. Cadıtohumu gücünü kötülükten almaz. Ülkedeki tüm tohumları toplayan, halkı aç, toprakları kurak bırakan krala karşı yani ataerkil düzene karşı direnir. Kızları, Rapunzel, Erbse, Sellerie, Okra ve Minze’ye üretmeyi ve ürettiklerini paylaşmayı öğretir. Kadınlar ürettikçe doğa yeniden yeşillenir. Kule Rapunzel’in bakireliğini koruması için hapsedilmiş bir mekân olarak değil, kardeşleriyle yaşadıkları ‘ev’ olarak kurgulanır. Kralın oğlu olduğu için, statüsü ve dış görünüşünden dolayı Rapunzel’in ona ‘hayır’ diyemeyeceğini düşünen prens, toplumsal cinsiyet rollerine getirilen bir eleştiri olarak tespit edilmiştir.

Sonuç olarak ekofeminist bir yaklaşım sergilediğimiz bu çalışmada, yüzyıllar öncesinden sözlü ve yazılı edebiyat geleneğinde aktarılagelmiş masalların yeniden yazım sürecinde ne gibi olumsuz imgelerin giderildiği tespit edilmiştir. Bu yeniden yazım aracılığıyla nesilden nesile aktarılan cinsiyetçi ve türücü olumsuz imgelerin giderilmesi hususunda birtakım çalışmaların ne denli olumlu sonuçlar oluşturabileceği görülmüştür.

Karşılaştırmalı Edebiyat ve İmgebilim çalışmalarında sürekli ifade edilen, olumsuz imgelerin giderilmesi ve kültürlerarası diyalogun gelişebilmesi için öncelikle olumsuz olanın tespitinin yapılması gerekliliğidir. Bu çalışmada da olumsuz olanın tespiti, irdelenmesi ve giderilmesi süreci ekofeminist bir yaklaşımla irdelenmiştir.

KAYNAKÇA

Arslan, Gamze. (2020). Rapunzel, İstanbul: Can Yayınları

Boratav, P.N. (1969). Az Gittik Uz Gittik, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Bölükmeşe, Engin ve Öner Gündüz, Başak. (2020) Satır- Arası Cinsiyet “ Masumiyet Müzesi” ve “Duygusal Eğitim” Eserlerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, İstanbul: Kriter.

Carlassare, Elizabeth. (1999). Socialist and Cultural Ecofeminism: Allies in Resistance. Ethics and Environment, 5, 89-106

Çetin Beklan, Oya. (2015) Eko-femizm: Kadın-Doğa İlişkisi ve Ataerkillik. Sosyo Ekonomi Dergisi. Ocak-Haziran. no: 050104.s.62-76.

D’ Eaubonne, E. (1974), Le Feminisme ou la Mort, Paris: Pierre Horay.

Diamond, I. and Orenstein G. F. (Eds.) (1990). Reweaving the World: The Emergence of Ecofeminism. San Francisco: Sierra Club.

Dowling, Colette. (1999). Sindirella Kompleksi: Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu. Çeviren: Selçuk Budak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ertop, K. (1991). Bizde ve Doğuda Hayvan Masalcıkları, Milliyet Sanat Dergisi, 1 Eylül, Sayı 271, s.24-25.

- Garner, J.F. (1990). *Siz Hala Ananızın Masallarını Mı Okuyosunuz?*. Çeviren: B. Gürcihan, İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Gülsoy, Murat. (2020). *Sindirella'nın Bilmecesi*, İstanbul: Can Yayınları
- Hamzaçebi, Ezgi. (2019) *Nemtametli Bir Yakınlık: Feminizm ve Türçülük*. Gaflet: Modern Türkçe Edebiyatın Cinsiyetçi Sinir Uçları. İstanbul: Metis
- Sakaoğlu, Saim. (2019) *Masal Araştırmaları*, Ankara: Akçağ
- Sezer, Melek Özlem. (2012). *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet*, İstanbul: Evrensel
- Şirin, Mustafa. (2019), *Masal Atlası*, İstanbul: Uçan At.
- Tong, P. R. (2006). *Feminist Düşünce* (çev. Z. Cırhinoğlu). İstanbul: Gündoğan.
- Ulağlı, Serhat. (2006). *İmgebilim "Ötekinin Bilimine Giriş"*. Ankara: Sinemis Yayınları.
- Yenice Mevsim. (2020). *Kırmızı Başlıklı Kız*, İstanbul: Can Yayınları
- <https://t24.com.tr/k24/yazi/queeresk-ekoloji-anlatisi-yuzunde-bir-yer,2076> Erişim tarihi: 10.03.2021
- <https://www.odeabank.com.tr/esit-masallar> Erişim tarihi: 10.03.2021